

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

A DOKTORI ÉRTEKEZÉS (PHD) Tézisei

Nagy Gergely

A három lábon álló világrend: az Amerikai Egyesült Államok külpolitikája a 20-as években és az izolacionizmus kérdése

PPKE BTK Történettudományi Doktori Iskola (Vezető: Prof. Dr. Óze Sándor)
Gazdaság-, régió- és politikatörténeti Műhely (Vezető: Dr. habil. Medgyesy Schmikli Norbert)

Témavezető: Dr. Ötvös István egyetemi docens

Budapest, 2023

I. Rész

A kutatás tárgya

Jelen disszertáció a Warren G. Harding és Calvin Coolidge elnök nevével fémjelzett korszak külpolitikájának fontosabb mozzanatait vizsgálja meg. Az értekezés témája közvetlenül az első világháborút követő évtizedre csatlakozik rá. Az említett évtized nemzetközi politikájáról természetesen nem átfogó képet mutatunk be. Dolgozatunkban az 1920-as évtized kisebb, de fontos szegmensét vizsgáljuk meg: az Amerikai Egyesült Államok világpolitikára gyakorolt hatását. Az évszázadokig fennálló, viszonylagos biztonságot nyújtó Európa-központú nemzetközi rend megszűnt létezni, helyette egy új rendszer volt kialakulóban. Az Egyesült Államok vezette amerikai kontinens a nemzetközi politikában először vállalt jelentős szerepet, valamint Japán felemelkedésével, Kína „forradalmi” átalakulásával és a Csendes-óceánon induló újfajta flottaversennyel a távol-keleti régió is fontossá vált. Az új nemzetközi rendszer pillérei immár három kontinensre épültek: Európára, Amerikára és Kelet-Ázsiára.

Az értekezés két részből áll

- **A bevezető rész témánk szempontjából releváns történelmi és eszmetörténeti előzményeket mutatja be.** Az első fejezet az Egyesült Államokat születésének körülményeit és az új államalakulat fejlődéstörténetét mutatja be. A fejezet kitér témánk szempontjából releváns politikatörténeti, külpolitikai és személyi döntéshozókra, amelyek segítik megérteni, hogy az észak-amerikai nemzet hogyan jutott el az 1920-as évtized külpolitikai szerepvállalásához. A második fejezet bemutatja azokat a vallás- és eszmetörténeti vonulatokat, amelyek az első világháború és azt követő évtized amerikai külpolitikai gondolkodására fontos hatást gyakoroltak, így a protestantizmusból táplálkozó messianisztikus küldetés tudatot, ami az 1920-as évtizedben az izolacionalizmus és az internacionalizmus amerikai vallásos felfogással való különös összefonódását segít megérteni.
- **A dolgozat második része az első világháborús világot, a Woodrow Wilson indította újfajta nemzetközi szerepvállalást és Warren G. Harding valamint Calvin Coolidge arra adott válaszát mutatja be.** Itt kerül kifejtésre a disszertáció fő problémafelvetése, amely során megvizsgáljuk, hogy az Egyesült Államok az első világháború után, hogyan kapcsolódott be a nemzetközi életbe, és azt milyen elgondolások alapján kívánta „saját képére” formálni. Ezek közül három terület – Európa, Latin-Amerika és

a Távols-Kelet – kiemelésre kerül. A kutatás határai közel egy évtizedet ölelnek fel: Wilson elnöki ciklusának végétől (1921) Calvin Coolidge hivatali idejének végéig terjed (1929).

A kutatás előzményei

A disszertáció témájával a hazai és nemzetközi szakma érintőlegesen foglalkozik. Az Egyesült Államok első világháború utáni éveinek történetét az 1920-as évtizedben jelen lévő izolacionalista hangulat miatt inkább belpolitikai szemszögből vizsgálják. Mind a magyar, mind az angol nyelvű szakirodalomra jellemző, hogy témánkat inkább összefoglaló munkák érintik. Ettől függetlenül az Egyesült Államok korai történetének megismeréséhez a magyar nyelven fellelhető szakirodalom összefoglaló jellege miatt jó mankót nyújt. Henry Kissinger, Paul Johnson, Paul Kennedy témában megjelent műveit természetesen disszertációnk is alapműveknek tekinti, amelyekből az előzmények ismertetéséhez jelentősen merített. Bár ezek a művek mind a mai napig megkerülhetetlenek, a legújabb tudományos eredmények téziseik átértékelését is megkövetelik. Dolgozatunk ezekkel a művekkel – ahol kell – vitába száll, vagy pontosítja azokat.

Az értekezésnek a tudományos világ fejlődésére is ki kellett térnie, hiszen a 2017 óta készülő dolgozathoz már 2014 óta alapos kutató munkát végzünk. 2022-ből visszatekintve nyugodtan kijelenthetjük, hogy az első világháború centenáriumának hatására a magyar és nemzetközi történészszakmában egy új diskurzus kezdődött, amelyet természetesen figyelemmel követtünk. Az első világháború utáni korszak megértéséhez a hazai és nemzetközi szakma új eredményeit is figyelembe vettük. A teljesség igénye nélkül Schmidt Mária, Magyarics Tamás, Glant Tibor és Peterecz Zoltán a nagy háborúhoz és az Egyesült Államokhoz köthető legújabb tudományos eredményeinek megismerésére is figyelmet szenteltünk.

A magyar nyelven még nem publikált nemzetközi szakirodalomban hasonló folyamatokkal találkoztunk, mint a hazaiakban. Az említett évtized felé az utóbbi években számtalan fiatalabb szerző fordult. A megírt művek többsége a témával ritkán foglalkozik. Collin Dueck vagy Charles Kupchan az utóbbi évek egyik tudományos újdonságaként az internacionalizmus és az izolacionizmus korszakát átfogó munkában mutatják be, de a történelmi előzmények elemzését ők is a közelmúlt politikai eseményeinek ismertetéséhez használják fel.

Problémafelvetés

A történelmi emlékezet a nagy háború utáni évtizedre úgy tekint, mint amikor az Egyesült Államok visszahúzódott, hogy aztán a második világháborúban újra színre lépjen. A washingtoni külpolitikát egészen az 1930-as évek közepéig, Franklin D. Roosevelttel elnökké választásáig, az izolacionalista politika jellemezte, amivel nem értünk egyet. Az igaz, hogy az amerikai közvélemény körében tapasztalható volt egyfajta izolacionalista hangulat, de ebből nem következett az, hogy az Egyesült Államok a világpolitikai folyamatokból kimaradt volna. Az észak-amerikai nemzet azzal, hogy az első világháborúban és az azt lezáró békekonferencián tevőlegesen is részt vett, a világpolitikától többé már nem fordulhatott el. Az Egyesült Államok világhatalommá válása nemcsak a második világháború eredménye volt; ebben a nagy háború korának eseményei is szerepet játszottak. Washington a korban nemcsak az amerikai kontinensen volt jelen, hanem Európa-, a Távol-Kelet és a Csendes-óceán nagyhatalmi ügyeibe is bekapcsolódott. A korban ez egy olyan egyedülálló külpolitikát eredményezett, amely az észak-amerikai nemzet politikai vezetőit az izolacionalista hangulat ellenére arra sarkallta, hogy addigi történetük legnagyobb külföldi vállalkozását valósítsák meg: egy olyan új nemzetközi világot, amelyben az Egyesült Államok Európa, Amerika a Távol-Kelet és a Csendes-óceán térségét saját érdekei alapján formálja újra.

Célkitűzés

1. Az izolacionalizmus mítoszának megcáfolása. Az izolacionalizmus az amerikai eszmetörténeti irányzatok egyike, amely a közhangulatban és az amerikai politikai életben jelen volt, de külpolitikai szerepvállalását elsősorban nem ez, hanem az Egyesült Államok évszázados céljai határozták meg.

2. Az Egyesült Államok párhuzamos fejlődéstörténetének külpolitikai hatásai. Az Európában, Latin-Amerikában, a Távol-Keleten és a Csendes-óceánon jelen lévő amerikai érdekképviselés és érdekérvényesítés egymástól függetlenül, párhuzamosan zajlottak, mégis egy nagyobb kép részét alkották. Egy olyan nemzetközi világ megteremtését, amely végső soron az észak-amerikai nemzet vezető szerepét és ezáltal a világ „amerikanizálását” hivatott betölteni.

3. Az első világháború utáni évtized amerikai külpolitikai felfogásának átfogó bemutatása. A disszertáció novumát az adja, hogy a történeti előzmények és következmények ismeretében az amerikai történetírás egyik zavaros kérdésére kíván választ adni. Tézisünk szerint ez az évtized azért kiemelten fontos, mert nemcsak a régi és modern Amerika, hanem az

Egyesült Államok „rég és modernkori” civilizációs küldetésének is összekötő kapcsa. Ahogy a bevezető részből kiderül, az észak-amerikai nemzet születése óta készült arra a messianisztikus szerepre, amelyet manapság betölt: a nemzetközi életben vezető szerep betöltése és a világpolitika amerikai arculatúvá formálása. Ennek megértéséhez kiemelten fontos, amit az értekezés is vállal: az első világháború utáni amerikai külpolitikai szerepvállalás és az azok mögött húzódó gondolkodás összekapcsolása, az itt meghúzódó folyamatok történelmi elemzése.

Az értekezés három fő tézise:

- 1. Az izolacionalizmus egy eszmetörténeti folyamat, amely hatott ugyan az amerikai külpolitikai gondolkodásra, de azt nem egyedülként alakította.**
- 2. Az Egyesült Államok első világháború utáni külpolitikai szerepvállalásai párhuzamosan fejlődtek, de egymással laza kapcsolatban álltak.**
- 3. Az 1920-as évtized külpolitikája a múltbéli folyamatok folytatása mellett az aktuális kihívásokra adott új, sokszor jövőbe mutató válaszok voltak.**

II. Rész

Módszertan

A disszertáció nem az amerikai történelem egy vonulatát kívánja a kezdetektől a napjainkig bemutatni, hanem egy olyan átfogó külpolitikai (kor)képet kíván felvázolni, amely magában is megállja a helyét, és amely a későbbiekben további kutatásokra is felhasználható. A szakirodalom felkutatása során az amerikai mellett az angol és magyar nyelven elérhető nemzetközi munkákat is fontosnak tartottuk beemelni. Az értekezés megírásához így a magyar és az angolszász történeti irodalom mellett a nemzetközi történészszakma angol nyelven publikált munkáit is feldolgoztuk. A teljesség igénye nélkül Európa egyes régióinál német, olasz, francia, lengyel, bolgár és magyar, Latin-Amerika vonatkozásában ibero-amerikai, Távoll-Kelet esetében pedig kínai és japán szerzők írásait is áttekintettük.

A szakirodalmi munkák mellett az elsődleges források ismertetését még fontosabbnak tartottuk. A *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States* (FRUS) címen futó projektben az Egyesült Államok külképviseleteinek éves jelentéseit az interneten digitalizálva teljes egészében elérhetővé lehet tenni, amely kutatott témánk számára több ezer oldalas irattal szolgált. A disszertáció megírásához segítségül hívtuk a külpolitikai iratokat, valamint a magyar és angol nyelven megjelent forráskiadványokból származó anyagokat is. A washingtoni törvényhozás kiadványai mellett a korszakban fontos szerepet betöltő politikusok és közszereplők levelezéseit, naplóit, saját kezű műveit és a kortárs sajtó írásait is felkutattuk. Ezek mellett, ha szükségesnek éreztük, az adott témához kapcsolódó más tudományágak alkotásait is felhasználtuk. Kortárs irodalmi, filozófiai és kartográfiai munkák mellett lexikonok, kronológiák, választási „adattárak”, irodalomtörténeti, történetföldrajzi és geopolitikai összefoglalókat is felhasználtunk.

A szakirodalmi munkákat, a tudományos cikkeket és a segédtudományok műveit főleg az értekezés bevezető részéhez használtuk fel, de ahol a magyarázat érdekében indokoltnak láttuk, ott a második részben is segítségül hívtuk. A disszertáció második részének fő bázisanyagát azonban az elsődleges források adták, amelyek az Egyesült Államok tárgyalt évtizedben keletkezett külpolitikai és törvényhozási iratai voltak. Mindkét részre jellemző, hogy problémafelvetéseinkre kortárs személyektől származó idézetekkel, tőlük származó művekkel, írásokkal, vagy a sajtó publicisztikájával is reflektáltunk.

III. Rész

Új eredmények

Kérdések és a rá adott válaszok

1. Az izolacionalizmus egy eszmetörténeti folyamat, amely hatott ugyan az amerikai külpolitikai gondolkodásra, de azt egyedülként nem alakította.

Az izolacionalizmus az internacionalizmussal együtt egy olyan amerikai eszme volt, amely az Egyesült Államok születésének pillanatától jelen volt, majd végigkísérte annak történetét George Washington búcsúbeszédétől a polgárháborún át a spanyol–amerikai háborúig, de még a népszövetségi vitában is jelent volt, ahogyan a második világháború után sem tűnt el. Az amerikai történetírás ezt az eszmét úgy foglalja össze, mint ami arra szolgált, hogy megvédje magát a világ káros hatásaitól. Az izolacionalizmus sajátos doktrína volt, amely geopolitikai hagyományokból építkezett. Földrajzi elhelyezkedése az Egyesült Államok számára lehetővé tette, hogy az európai nagyhatalmak sokszor háborús konfliktusba torkolló kötélhúzásaiból ki-maradhasson. A földrajzi okok mellett az amerikai izolacionalizmus kialakulásának más tényezői is voltak.

Az elzárkózó magatartás céljait hat pontban lehet összefoglalni. 1. A természet adta biztonsági pajzsot előnyükre fordítani. 2. Az izolacionalista eszme eme vonulatát Lawrence Kaplan történész tömören így foglalta össze: „*Új Jeruzsálem kálvinista utópiája a felvilágosodás világi gondolataiban megerősítést kaptak*”. Az izolacionalizmus a korai felvilágosodás eszméiből és vallási eszmékből táplálkozva az Egyesült Államokra úgy tekintett, mint amely megvalósíthat egy olyan utópiát, ami elhozhatja a helyiek számára a földi paradicsomot vagy a tökéletes és racionális államot. 3. A szabadság és jólét hazai előremozdítása. 4. A külföldi cselekvés szabadságának megőrzése. 5. Az Egyesült Államok szociális homogenitásának védelme. 6. Az izolacionalizmus hatodik eleme a pacifizmus. Ez a hat tényező egymással párhuzamosan és egymásra hatást gyakorolva adta az eszmerendszer gerincét. Az, hogy az izolacionalizmus egy párthoz vagy társadalmi csoporthoz köthető önálló eszme lenne, nem több mint történelmi legenda. Az Egyesült Államok történetében az izolacionalizmus pártokon felüli tényező volt, ami az amerikai külpolitikai gondolkodás szerves részét képezte, emellett pedig politikai és társadalmi mozgalmakra is hatással volt és szinte mindenki merített belőle.

2. Az Egyesült Államok első világháború utáni külpolitikai szerepvállalásai egymástól függetlenül, párhuzamosan, de laza kapcsolatban álltak.

Az Egyesült Államok korabeli külpolitikáját új alapokra helyezte. A történeti események és a diplomáciai iratok összevetéséből is kitűnik, hogy az öreg kontinenssel és Latin-Amerikával a kereskedelmi, vámügyi, barátsági és partnerségi szerződések átfedésben vannak, ami jelzi azt is, hogy az amerikai külpolitikai gondolkodás az öreg kontinens és a mexikói frontiertől délre húzódó területek ügyeit egyszerre illesztette be. Ezzel kapcsolatban felvetődhet a kérdés, hogy melyik volt előbb, azaz az Egyesült Államok hol próbálta ki először a nemzetközi rendről alkotott új elképzeléseit. Az elnöki iratok Európát többször említik, Latin-Amerika csak 1924-ben kerül elő. 1921 és 1924 között Európa tekintetében csekélyebb számú diplomáciai dokumentum lelhető fel, míg Latin-Amerika ügyei már ekkor is hangsúlyosan jelen vannak. Az elnök Kongresszusnak küldött gondolatait annyiban érdemes fenntartásokkal kezelni, hogy az egyben a törvényhozás felé való elszámolás is. 1921 és 1924 között az amerikai diplomácia azonban fáradhatlanul azon dolgozott, hogy a világ nemzetivel folytatott viszonyát újraértelmezze.

Ezek mellé illeszkedett a Távoll-Keleten és a Csendes-óceán térségében tapasztalható amerikai aktivitás is. Washington ezekben a régiókban az első világháború utáni flottaverseny mellett ugyancsak kereskedelmi, diplomáciai és nagyhatalmi aktivitást mutatott. A három felé ágazó külpolitikai gondolkodás egy közös hagyományból táplálkozott, de nem volt egységes. Ez ad magyarázatot arra, hogy az 1920-as években sokszor hasonlóan tűnő külpolitikai szerepvállalások mögött különböző érdekek és értékek húzódtak meg.

3. Az 1920-as évtized külpolitikája a múltbéli folyamatok folytatása mellett az aktuális kihívásokra adott új, sokszor jövőbe mutató válaszok voltak.

Az első világháború után az Egyesült Államok külpolitikájának egyik fontos stratégiai eleme az európai kontinens ügyeinek alakítása lett. Az amerikai diplomáciának az 1812-es háború hatására meghirdetett Monroe-doktrínát nemcsak újra kellett értelmeznie, hanem azt bizonyos tekintetben fel is kellett adnia. Az újfajta kihívásokat a nagy háború a nyugati mellett a keleti partokhoz is meghozta, amelyekkel Washingtonnak is foglalkoznia kellett. Az atlanti partok mentén Nagy-Britannia évszázados hatalma megrendült, így partjainak védelméről saját magának kellett gondoskodnia. A korban az öreg kontinenssel szembeni amerikai külpolitikai gondolkodást nem az izolacionalizmus, hanem a partnerség és a stabilitás kialakítása határozta meg. Európában Harding és Coolidge adminisztrációja a diplomáciai és kereskedelmi terjeszkedés időszakát élte. A Népszövetségben való részvételt elutasították, de saját kapcsolataikat

az öreg kontinens régi és új nemzeteivel folyamatosan alakították. A washingtoni konferencia hatására az atlanti és európai térségben Nagy-Britannia a legfontosabb partnerük lett, Németország a jótételek és kölcsönök, Olaszország az amerikai befektetések legnagyobb nyertese lett, míg az amerikai diplomáciai kapcsolatok a közép- és kelet-európai régióban is megjelentek. Washington Európa gazdasági és politikai stabilitását a jótételek, valamint a kölcsönök ügyén keresztül próbálta visszaállítani. Az évtized végére a legtöbb európai nemzettel kapcsolatot tartott fent, az amerikai befektetések és kereskedelem pedig sosem látott mértéket öltött.

Az Egyesült Államok szemében Európa a három pillér egyike volt, amelyek stabilitása nélkül az amerikaiak által elképzelt és irányítani kívánt új nemzetközi világ megvalósulása lehetetlennek hatott. Az amerikaiaknak az első világháború hozta új kihívások miatt történetük során először az öreg kontinens ügyeire is figyelni kellett, hogy a születése pillanatában meghatározott civilizációs küldetését sikerrel véghezvihesse. A kor washingtoni döntéshozói az európai problematikát a jótételek és kölcsönök ügye, valamint Új-Anglia klasszikus kereskedelmi hagyományai miatt elsősorban gazdasági és üzleti, és csak másodsorban politikai szempontok alapján vizsgálták. 1928-ra ezeket látszólag megoldották, de az ígéreteken kívül semmi biztosítékuk nem volt arra, hogy ezek akadálytalanul végbe is fognak menni. A felszín alatt meghúzódó politikai problémákról – mint a versailles-i rendszer ellentmondásai, a Közép- és Kelet-Európában keletkezett hatalmi vákuum, Németország és Szovjetunió problematikája – tudomásuk volt, de kevés figyelmet tudtak erre fordítani, ami később súlyos válságokhoz vezetett.

Nem kívánjuk azt állítani, hogy az Egyesült Államok az 1920-as években Európával szemben diplomáciai vakvágányon haladt, sőt a Szovjetunió kivételével története során először működött együtt ennyi európai nemzettel. Rövid távon a gazdasági világválság után megváltozó európai viszonyokat Franklin Roosevelttel az addigra elterjedő diplomáciai gépezet segítségével tudta értékelni. Hosszú távon a Harding és Coolidge elnöksége alatti amerikai külpolitika a második világháború utáni észak-atlanti együttműködésnek alapozott meg, ami a rendszerváltoztatások után Közép- és Kelet-Európára is azért volt kiterjeszhető, mert az első világháború után az amerikai külpolitikai gondolkodásban Európa már nemcsak a Rajnáig vagy az Északi-tengerig terjedt, hanem Kelet-Európáig.

A latin-amerikai nemzetekkel való viszonyát Washington kénytelen volt átértékelni. Az évtized végére az együttműködés a Genfben létrehozni kívánt latin-amerikai liga helyett a pán-amerikai mozgalom keretei között alakult ki. A befagyott megbeszéléseket 1923-ban sikerült újraéleszteni, miközben egy évvel korábban a régió nemzeteinek képviselői Washingtonban, míg nőjogi kérdésben Baltimore-ban tartottak megbeszéléseket. Az évtized végére az 1928-as

havannai hatodik pánamerikai konferencia nemcsak egymagában volt eredményes, hanem egy olyan folyamat csúcsa volt, amely az Egyesült Államokat és Latin-Amerika nemzeteit a regionális együttműködés felé mozdította. Az öt évvel később, Montevideóban tartott pánamerikai konferenciát már a gazdasági világválság után tartották meg, és amíg utóbbi esemény az Egyesült Államok korban felépített külpolitikai elképzeléseit és eredményeit szinte mindenhol összetörte, addig az újjáéledő pánamerikai mozgalom lendületét nem akasztotta meg. 1933-ban Franklin Rooseveltnél az 1920-as évek új alapokra helyezett külpolitikájának eredményeként hirdethette meg a jó szomszédság elvét.

A térséget az Egyesült Államok már nemcsak külkereskedelmi, hanem gazdasági szempontok alapján is vizsgálta. A helyi nyersanyagok kitermelése, valamint a közlekedési és kommunikációs csatornák szinte kizárólagos befolyásának felügyelete mellett a mexikói frontiertől délre fekvő nemzetek felé megindultak az amerikai gazdasági, kereskedelmi és pénzügyi befektetések. Az amerikai flotta és tengerészgyalogosok jelenlétének csökkenése mellett az Egyesült Államok így is teljes felügyeletet gyakorolt számos helyi nemzet gazdasági, kereskedelmi vagy pénzügyi élete felett és továbbra sem riadt vissza a Washington számára barátságosnak ítélt rendszerek nyílt támogatásától. A katonai jelenlét csökkenése és a gazdasági felügyelet megnövekedése viszont a latin-amerikaiak számára előnyökkel is járt. A helyi gazdaságok és a pénzügyi élet stabilizálódhatott, amivel közvetetten a térség politikai stabilitása is növekedett. Ezek mellett az amerikai diplomácia – természetesen Washington vezetésével – a nyugati féltekének nemzetei számára egy Népszövetséggel szemben hatékonyabban működő regionális együttműködést épített ki, amelyben a helyi nemzetek az Egyesült Államok bíraskodása mellett partneri elbánásban részesültek.

A fent említett folyamatok mindegyike azt erősítette, hogy az Egyesült Államoknak sikerült a rendezett és stabil határvidék megoldásához közelebb jutnia. Ez azonban nem azt jelentette, hogy a térség minden történeti problematikája megoldódott volna. Ettől még határviták, belpolitikai válságok, forradalmak és helyi háborúk előfordultak. Hiába sikerült megfékezni a Népszövetség vagy a külföldi hatalmak befolyását, azt teljes mértékben nem lehetett felszámolni. Kanadával a Nagy-Tavak és a közös folyók ügyében továbbra sem sikerült megállapodni, míg a sarkvidéken Norvégia és Dánia mellett a Szovjetunió jelenléte is aggasztóan hatott. Dél-Amerikában a Németország által kiépített katonai kapcsolataiban rejlő kihívások a második világháború éviben váltak jelentőssé. Az évtized második felére Közép- és Dél-Amerikában a kommunista ideológiai terjeszkedésének csírái mutatkoztak, ami a helyi hidegháborús kihívások gyökereivé váltak. Az 1920-as években megalapozott külpolitika azonban kisebb

konfliktusoktól eltekintve az Egyesült Államok számára egészen az 1960-as évekig egy „biztonságos” hátszínigot biztosított.

Az első világháború utáni évtizedben az Egyesült Államok a Távols-Keleten is aktív diplomáciai tevékenységet folytatott. Az észak-amerikai nemzet a csendes-óceáni szigetvilág pacifikálása és a Fülöp-szigetek megszerzése után elérte Kelet-Ázsia partjait. Itt azonban olyan évszázados kulturális és történelmi törésvonalakkal találkozott, amelyre a mindenkori washingtoni kormányzatnak reagálnia kellett. A kereskedelmi érdekeltségek mellett az amerikai misszionáriusok tevékenysége bizonyította: az Egyesült Államok következő évszázadainak külpolitikai gondolkodásának centrumában a Távols-Kelet áll.

Az észak-amerikai nemzet története során szinte mindenhol az európai nagyhatalmakkal vetélkedett, de most fordult először elő, hogy az öreg kontinens országain kívül olyan civilizációkkal is szembekerült, mint Kína vagy Japán. Ebben a helyzetben került kidolgozásra a John Hay-i nyitott kapuk elve, amelyet aztán a második nyitott kapukkal egészített ki. Hay elképzelése Ázsiában hasonló volt, mint Monroe Latin-Amerikában. A Távols-Keletnek, így Kínának is a nagyhatalmaktól függetlenül kell léteznie, hogy a térséget az Egyesült Államok saját érdekei alapján tudja irányítani. Hay azonban felhívta a figyelmet arra, hogy Kína és a Távols-Kelet nem kezelhető egyben, az ugyanis nemzete számára veszélyes kihívásokat tartogathat. Hay figyelmeztetése ellenére az amerikai külpolitikai gondolkodás a Távols-Kelet és a Csendes-óceán térségét összekapcsolta. Az amerikai admirálisok úgy értékelték, hogy a Távols-Kelet partjainál jelen lévő nagyhatalmi flottaverseny a nyugati partok biztonságát veszélyezteti, így az atlanti térség védelme mellett az amerikai haditengerészet védőpajzsát a nyugati óceánra is ki kell terjeszteni. Az első világháború és a párizsi béketárgyalások eseményei erre az elképzelésre ráerősítettek, így a Csendes-óceánon egy új típusú haditengerészeti verseny vette kezdetét.

Ebben a kötékhúzásban Németország kiesése után Nagy-Britannia és Japán mellett az Egyesült Államok maradt a harmadik fél. A washingtoni konferenciával egy időre sikerült orvosolni a távols-keleti feszültségeket, de a hadiflották leszerelése csak papíron történt meg. A nagy csatahajókkal szemben valóban születtek intézkedések, de a korábban elindított flotta-programokra ez nem volt érvényes és az új technológiák, mint a repülés, a motorizáció vagy a tengeralattjárók alkalmazásáról nem esett szó. A washingtoni konferencia az amerikai típusú diplomácia győzelme volt, de számtalan olyan problémára – mint Kína régóta húzódo megosztottsága, a Szovjetunió térségbeli hatalmának megszilárdulása vagy Mandzsúria hovatartozása – nem tudott hatást gyakorolni. Az amerikai diplomácia a régióban fő céljait meg tudta valósítani. Megakadályozta a brit-japán szövetséget és helyette a „nagy hármak” együttműködésének alternatíváját javasolta. A kínai kereskedelem kapuit nyitva hagyta és Kína területi integritását

– papíron – biztosította. Emellett Japán a Santung-félszigetről és az Orosz Távol-Keletről kivonult, valamint Tokió Mandzsúria elszakításáról is letett (egyelőre). Nagy-Britanniával, Ausztráliával, Új-Zélanddal és Japánnal megalapoztak a kétoldalú baráti vagy akár a többhatalmi kapcsolatoknak.

A számtalan eredmény tükrében a Csendes-óceán területét teljesen átengedte az admirálisnak. Ez viszont ahhoz vezetett, hogy az együttműködés alapjait Japánnal hiába teremtették meg, ezek elmélyítése érdekében egyik fél sem tett lépéseket, miközben az admirálisok az egymás közti flottaversenyt folytatták. A japán és az amerikai haditengerészet vezetői védelmi célokra hivatkozva a másikat látták legfőbb vetélytársnak, ami a két nemzet geopolitikai gondolkodásba is beépült. A washingtoni külpolitikai gondolkodás ekkor már arra törekedett, hogy 19. századi politikáját a 20. század körülményeire szabják. A későbbi történelmi események ellenére az 1920-as évtizedben az Egyesült Államok a térségben olyan külpolitikát folytatott, amivel végül azt új alapokra helyezte. Az amerikai diplomácia hiányosságai ellenére bebizonyította, hogy saját maga is képes a nagyhatalmi világ válságaira megfelelő választ adni, amivel a „rég diplomáciával” szemben alternatívát tud nyújtani. A rövid távú érdekérvényesítés mellett hosszabb távra is tekintettek, hiszen a Nagy-Britanniával való európai együttműködés mellett Japánnal a Távol-Keleten, míg Ausztráliával és Új-Zélanddal a Csendes-óceánon értek el a hasonlót. Utóbbi kettő az előbbivel szemben a kor történelmi eseményei miatt még nem valósult meg, de ezek a folyamatok a hidegháború után újra napirendre kerültek és napjainkban is alakulnak. Kína és a Szovjetunió régióban betöltött szerepét azonban kevésbé értékelték, de az 1920-as évek amerikai diplomáciai megfigyelései már rögzítették a Szovjetunió kínai befolyásának növekedését, ami nemcsak a második világháború éveiben töltött be fontos szerepet, hanem a hidegháborús szovjet–kínai viszony amerikai–kínaira történő megfordításához is. Az önálló és független Kína okozta kihívások szintén az első világháború utáni évtizedben tűntek fel, ami napjaink nemzetközi kapcsolatainak egyik legaktuálisabb problematikája.

IV. Rész

A témához kapcsolódó publikációk

NAGY GERGELY: *Woodrow Wilson's effect on the emergence of 'modern' American media*. In: *Öt Kontinens: Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék Tudományos Közleményei*. 2017/2. (2020). 107–122.

NAGY GERGELY: *A wilsoni korszak alkonya*. In: *Kommentár*. vol. 15. (2020) no. 4. 98–109.

NAGY GERGELY: *A latin-amerikai országok népszövetségi tagságának hatása az Egyesült Államok Latin-Amerika politikájára*. In: *Külügyi Műhely*. vol. 2. (2020) no. 1. 232–250.

NAGY GERGELY: *The United States' relations with the fascist Italy in the decade following the First World War*. In: *Öt Kontinens: Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék Tudományos Közleményei*. 2016/2. (2019). 145–158.

NAGY GERGELY: *Az Amerikai Egyesült Államok szerepe Magyarország első világháború utáni helyzetében*. In: Ambrus, László; Rakita, Eszter (szerk.) *Amerikai magyarok – magyar amerikaiak. Új irányok a közös történelem kutatásában*. EKE Líceum Kiadó, Eger, 2019. 51–74.

NAGY GERGELY: *Az első világháború „keresztes lovagja” – Wilson elnök és az amerikai elképzelés egy új világrendről*. In: Balogh, Gábor (szerk.): *Isten hozzád Európa*. Szent Vince Szakkollégium, Piliscsaba, 2014. 54–75.